
MUSICAL EDUCATIONAL CONTENT - OPPORTUNITIES FOR STIMULATING THE EMOTIONAL INTELLIGENCE OF FIRST-GRADERS

Vasilena Spasova

South-West University “Neofit Rilski” – Blagoevgrad, Bulgaria, vasilena_velinova@abv.bg

Abstract: Dynamics in modern lifestyles create conditions for continuous stress, pressure and competition. The individual is required to be creative in solving the constantly occurring cases, to be flexible, to possess strong will and emotional resilience. In order to meet these requirements, the educational field is constantly updated in line with the key competences for lifelong learning set out in the working documents of the European Reference Framework. To grow a well-developed personality requires multifarious, consecutive and continuous work. This report focuses only on one aspect of development that addresses the relevance and importance of developing the emotional intelligence of first-grade students to overcome social distance when forming new groups, to support learning and upbringing, to develop skills for self-esteem, for the prevention of violence and aggression in interpersonal communication in a school setting, for class cohesion. Good examples in the application of music and music activities for the accumulation of emotional knowledge, the development of emotional skills, the support of inclusive education, the prevention of aggressive manifestations, through the application of musical techniques for the development of emotional intelligence and social skills are considered. A theoretical review of the classical theories of emotional intelligence has been made with a view to establishing a link to the process of music education in the first grade.

The age at which children go to school, 6-7 years old, is a time when rapid changes in the psychophysiological development of the personality occur. This period is especially conducive to stabilizing the emotional sphere and social skills that directly correlate with academic achievement. In this context, the opportunities offered by the subject of Music are examined. Because of its pronounced emotionality and agility, the student in the first grade is extremely susceptible to the impact of musical art. With the accumulation of musical experience through the perception, performance and improvisation of music, the emotional responsiveness and creative imagination of the student develops. After analyzing the music works included in the music textbook, options for creating emotional attitudes to specific songs have been suggested and discussions and activities have been proposed, enriching first-graders' knowledge of emotions, stimulating their empathy and developing their communication skills. Incorporating these ideas into the learning process does not trouble the overall structure of the lesson, but is naturally inculcated in any musical activity.

Keywords: emotional intelligence, elementary school age, music, educational content

УЧЕБНОТО СЪДЪРЖАНИЕ ПО МУЗИКА – ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА СТИМУЛИРАНЕ НА ЕМОЦИОНАЛНАТА ИНТЕЛИГЕНТНОСТ НА ПЪРВОКЛАСНИЦИТЕ

Василена Спасова

Югозападен университет „Неофит Рилски“ – Благоевград, България, vasilena_velinova@abv.bg

Абстракт: Динамиката в съвременния начин на живот създава условия за непрекъснат стрес, напрежение и надпревара. От личността се изисква творческо решаване на непрекъснато възникващите казуси, гъвкавост, силна воля, емоционална устойчивост. За да отговори на тези изисквания, образователната сфера непрекъснато се актуализира в съответствие със заложените в работните документи на Европейската референтна рамка ключови компетентности за учене през целия живот. За да се развие комплексно една личност е необходима многостранна, многопластова и продължителна работа. В настоящия доклад се поставя акцент само върху един от аспектите на развитие, който касае актуалността и значимостта на развитието на емоционалната интелигентност на учениците от първи клас за преодоляване на социалната дистанция при сформирани на нови групи, за съдействие в обучението и възпитанието, за развитие на умения за самооценка, за превенция на насилието и прояви на агресия в междуличностното общуване в училищна среда, за сплотяване на класа. Разгледани са добри примери в прилагането на музиката и музикалните дейности за натрупването на емоционално знание, развитието на емоционални умения, подкрепа на приобщаващото образование, превенция на агресивните прояви, чрез прилагане на музикални техники за развитие на емоционалната интелигентност и социалните умения. Теоретичният преглед на

класическите теории за емоционалната интелигентност е направен с оглед създаване на връзка с образователния процес по музика в първи клас.

Възрастта, в която постъпват децата в училище, 6-7 години, е време, в което настъпват бурни промени в психофизиологичното развитие на личността. Този период е особено благоприятен за стабилизиране на емоционалната сфера и социалните умения, които пряко корелират с академичните постижения. В този контекст се разглеждат възможностите, които предоставя учебният предмет „Музика“. Заради своята подчертана емоционалност и подвижност ученикът в първи клас е изключително податлив на въздействието на музикалното изкуство. С натрупването на музикално-слухови представи, посредством възприемането, изпълнението и импровизирането на музика се развива емоционалната отзивчивост и творческото въображение на ученика. След направен анализ на музикалните творби, включени в учебника по музика са предложени варианти за разработване на емоционална нагласа към конкретни песни и са предложени беседи и дейности, обогатяващи знанията на първокласниците за емоциите, стимулиращи тяхната съпричастност и развиващи уменията им за общуване с другите. Включването на тези идеи в обучителния процес не нарушава общата структура на урока, а естествено се внедряват във всяка една музикална дейност.

Ключови думи: емоционална интелигентност, начална училищна възраст, музика, учебно съдържание

1. ВЪВЕДЕНИЕ

Въпросът за развитието на емоционалната интелигентност на ученика от началния етап на образование е особено актуален и набира все по-широка популярност. Различни психологически и педагогически проучвания все по-убедително показват ефективността (Abrasheva, M., & Gabrova, L. 2013, Marcheva, P. 2017, Georgieva, R. 2012) и доказват необходимостта (Douvlos, Ch., 2018, Nikova, N., 2018, Sharlanova, V. 2018, Marinova, A. 2018, Karagyozeva, N. 2017, Vardareva, V. 2017) от включване на методи и технологии за развитие на емоционални и социални умения в училищна среда. Причини за това са често срещани случаи на деца с емоционални и поведенчески затруднения, с агресивни прояви, които възпрепятстват ученето и социализацията на учениците и подлагат на изпитание професионалната и социалната компетентност на учителя. Една от основните задачи на началния учител в първи клас е именно да работи по посока превенция на тези прояви. В търсенето на различни методи и средства за формиране, изграждане и развитие на основни знания, умения и нагласи, насочени към възприемане, разбиране, анализиране на емоциите в себе си и в другите, съпреживяването и съчувствието, както и прякото проявление на тези знания и умения в общуването на първокласниците се откриха някои идеи и възможности, които предоставя, включеният в учебника по музика за 1 клас на издателство „Просвета“ музикален материал.

2. ТЕОРЕТИЧНА ОБОСНОВКА НА ПРОБЛЕМА

Особеностите на началната училищна възраст и по-конкретно на 6-8-годишните деца се характеризира с една от „кризите“ в човешкото развитие. В тази възраст детето претърпява редица промени в психофизиологичното си развитие. Много от процесите в мисленето, речта, чувствата и съответно в поведението се променят, съзряват. Детето започва да проявява все повече самоконтрол, интелектуализира действията и емоциите си, основен акцент в реалността си то поставя върху отношението му към собствения вътрешен свят, към отношенията му с връстниците и възрастните. Изменя се възприятието му за системата от социални връзки, в които до сега е живяло. Появява се често непослушание с цел проверка устойчивостта на границите, поставени от авторитетите. На мястото на непринудеността и импулсивността, характерни за предучилищна възраст, се появява по-високо самосъзнание, проявяващо се основно в интерес към това какво преживяване му носи едно или друго събитие. Формира се умение за обобщаване и качествено анализиране на взаимоотношенията с другите, което води до по-трудно и по-бавно възстановяване на отношенията, при натрупване на негативни преживявания от/към конкретен субект. Причината е, че детският емоционален свят и емоционалната свързаност на детето с другите се характеризират с неустойчивост, с крехкост и „чупливост“ на доверието, в нестабилност на настроеността, причинени от цялостната промяна в личността на първокласника.

Съзряването в емоционалната сфера на 7-годишното дете се изразява още и в осъзнаване по-цялостно на причинно-следствената връзка при собствените чувства и емоции и при тези на другите (връстници, възрастни). И в обобщение може да се каже, че най-същественят обрат, който настъпва в тази възраст е появата на самолюбие и качествено ново оценъчното отношение към себе си и към другите в социалната ситуация.

Предвид цялата сложност на промените, които настъпват в личността на детето, постъпващо в първи клас учителят е изправен пред предизвикателството да създаде учебна среда, в която да поощрява и стимулира жаждата на първокласника за себепознаване, себе/уважение, любознателност и активност. В този контекст

разглеждането на феномена емоционална интелигентност и открояване на възможности за неговото развитие е повече от актуален.

Според психолозите Дж. Майер и П. Саловей „емоционалната интелигентност включва способността да се възприемат точно, да се разпознават и изразяват емоции; способността да се достигнат и/или генерират чувства, когато те улесняват мисленето; способността да се разбират емоциите и емоционалното знание; и способността да се регулират емоциите така, че да способстват за емоционалното и интелектуалното израстване“ (Mayer, J. D., & Salovey, P., 1997:5). Тази дефиниция комбинира идеите, че емоцията прави мисленето по-интелигентно, и че човек е способен да мисли интелигентно относно своите емоции. В същото време авторите разграничават емоционалната интелигентност от личностните черти (характерът) и от талантите за разлика от други автори като Д. Голман, Фърнам и Петридес и др.

Голямата заслуга за популяризиране на понятието емоционална интелигентност има Д. Голман. Той защитава идеята, че по-голяма роля за успеха на индивида у дома, в училище и на работа, има емоционалната интелигентност, отколкото академично придобитите знания и умения (Golman, D. 2000). Той създава една от най-популярните концепции за емоционална интелигентност, включваща пет обширни области: познаване на собствените емоции; управление на емоциите; само-мотивиране; разпознаване на емоциите в другите; справяне с взаимоотношенията.

През 2000 г. учените Е. Фърнам и К. Петридес представят задълбочен анализ на съществуващите разнообразни модели на емоционална интелигентност, следвайки идейната рамка, че тя е личностна черта. Определят я като „констелация от емоционално свързани субективни възприятия и убеждения на личността за устойчивостта на нейните качества, чрез които тя овладява емоциите си.“ (Petrides, K. V., Furnham, A., 2001).

В теорията за Множествените интелигентности, Х. Гарднър (Gardner, H. 2011) дефинира две персонални интелигентности – вътре-личностна (интраперсонална) и междуличностна (интерперсонална). Първата е най-личният вид интелигентност и затова е необходима друга такава, явяваща се като средство за да се прояви този вид емоционален интелект (например лингвистичната или музикалната). Тя е от съществено значение за осъзнаването на съществуването на самия себе си, разграничаването на собствените емоции, чувства, настроение и т.н. и позволява на човека да разбира и работи сам със себе си. Втората, междуличностната интелигентност отговаря за разпознаването и разграничаването на чуждите чувства, емоции, настроения, темперамент, мотивация, намерения както и промените, които настъпват в тях при различни ситуации и дава възможност на индивида да разбира другите хора и да работи с тях.

Проблемът за емоционалната интелигентност се разглежда и от някои български автори (Ан. Кардашева, Н. Александрова 2009, Вл. Господинов 2010, М. Паунов 2009). Особено актуален и интересен е въпросът за развитието на емоционалната интелигентност на децата от предучилищна и начална училищна възраст (Abrasheva, M., & Gabrova, L. 2013, Marcheva, P. 2017, Georgieva, R. 2012) и разработените методики за измерването на феномена в тази възраст. Т. Делчева е от малкото автори, разглеждаща емоционалната интелигентност при деца на 6-7 години. Тя поставя в центъра на емоционалната интелигентност емпатията и представя подробно съдържанието и особеностите на емпатийните преживявания (Delcheva, T. 2001). Особено съществена е връзката между емоционалната интелигентност и природата, изобразителното изкуство, музиката. Те са носители на емоции сами по себе си и могат да бъдат посредници за усвояването от децата на емоционално знание, саморегулиране на емоциите, положителна самоизява, сътрудничество и творческа експресия.

Съществено внимание на възможностите, които музиката предоставя за превенция на антисоциални и агресивни прояви у учениците, обръща В. Вардарева (Vardareva, V. 2017). Тя представя система от учебни дейности, с които учениците „ще идентифицират и ще се запознаят с компонентите на позитивния климат в класната стая като предпоставка за превенция на насилието със средствата на музикалното изкуство за развитие на емоционалната интелигентност“ (Vardareva, V. 2017:35). П. Терзийска разглежда значимостта на музиката в приобщаващия процес като изтъква че „музиката и детската музикална дейност е средство и условие за навлизането на детето в света на обществените отношения, за откриването и представянето на своето „Аз“ на социума“ (Terziyska, P. 2020:72). Още в подкрепа на възможностите на музикалното изкуство за развитие на човешката емоционалност са и научните възгледи на В. Холопова (Holopova, V. (2009)

3. УЧЕБНОТО СЪДЪРЖАНИЕ ПО МУЗИКА ЗА 1 КЛАС – ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА РАЗВИТИЕ НА ЕМОЦИОНАЛНАТА ИНТЕЛИГЕНТНОСТ

В музикалното възпитание и обучение за детето се създава уникална емоционална връзка между него и околния свят. С натрупването на музикално-слухови представи посредством възприемането, изпълнението и

импровизирането на музика на основата на разнообразен музикален репертоар, у учениците се предизвикват различни емоционални преживявания – радост, веселие, тъга, спокойствие, страх, смелост, тържественост, тайнственост, нежност, смях и др. Така се развива емоционалната отзивчивост, а тя от своя страна пробужда и стимулира творческото въображение. Целият този комплекс от качества, умения и способности предоставя нови равнища на съприкосновение с музиката, с околните, изживяване на удовлетвореност и възможност за споделяне на преживявания. Това дава поле за възприемане и разпознаване на емоциите в себе си и в другите, съдейства за развитието на емпатията и утвърждава социалните контакти – основни компоненти на емоционалната интелигентност.

Във всяка една от музикалните дейности могат да се добавят конкретни задачи към предложения музикален материал с оглед постигането на тази цел.

Музикалните произведения носят свой емоционален заряд, който учениците разпознават и назовават почти без затруднения. Основна обогатяваща задача е разширяването на активния речник със синонимни думи, обозначаващи сходни настроения или различна интензивност на емоционалните нюанси. Например „тъжно“, което най-често се използва за определяне настроението на бавни и тихи мелодии, може да се конкретизира с определения като „носталгично“, „отнесено“, „мечтателно“, „безнадеждно“. Например „Погребението на куклата“ от П. И. Чайковски – „трагично“, „скръбно“, „Болната кукла“ от П. И. Чайковски – „безнадеждно“. За определяне градацията в интензивността на емоцията или настроението могат да се изслушат две или три музикални произведения, обединени с една обща емоция или настроение. Например „Разходка в гората“ – „напрегнато“, „притеснено“, „Нощ на голия връх“ – „тревожно“, „страшно“, „Кукерски танци“ – „страховито“, „ужасяващо“ и други. От голямо значение е в този тип задачи да не се отричат емоционалните преживявания на учениците, независимо, че те може да не кореспондират пряко с водещата идея, а да им се даде възможност да се аргументират.

Интересни задачи са тези, при които се обогатява разбирането от учениците на комплексните емоции и се разширява кръгзора отвъд видимата, очевидната страна на ситуацията. В песента „Първокласник“ например за лирически герой преживяването от постъпване в училище носи сложно преживяване – „радостно-смутен“, в песента „Крокодил“ – освен формиране на толерантно отношение към различните и повод отново да се коментира, колко е важно да приемаме другите такива каквито са, песента носи едновременно и весело настроение, и тъга, и съчувствие към страдащия герой. Работата върху инструменталната пиеса „Приказка за лисицата и кокошката“ е чудесен повод за разиграване на сценка, от която да се насочат децата към анализиране чувствата на всеки от героите – кокошката спокойна, после уплашена, лисицата доволна, после разочарована, може би дори тъжна, че няма с какво да нахрани малките си лисичета. Чудесна възможност една забавна театрална сценка да се превърне в повод за осмисляне естествените потребности на животните. Подобен тип задачи упражняват уменията на учениците да взимат под внимание и фактори, които са неспоменати, хипотетични, които предизвикват да се търсят и намират причини скрити под „повърхността“.

Осмисляне на факта, че едно и също събитие, предмет може да предизвиква различни емоции у различните хора – например песента „Барабан“ – разбиране на чуждата гледна точка. В първи клас децата вече са способни и преминават от чисто емоционалната страна на емпатията към интелектуалната, т.е. не просто да съпреживяват емоцията на друг, но и да разбират мотивите и причините за чувствата и постъпките му.

Всеизвестно е, че емоционалната нагласа при изучаването на нова песен има за цел да активира вниманието и интереса на учениците към предстоящото ѝ първо прослушване и последващото им желание за научаването и изпяването ѝ. В музикалния материал за първи клас са включени добри образци, които могат да активират само-мотивацията за учене и в същото време, доброто, отзивчиво поведение към другите (връстници, възрастни). Например емоционалната нагласа към песента „Вече мога да чета“ може да бъде кратък разказ за случка в магазин с акцент, насочващ ученика към идеи за употреба на наученото в полза на другите. Пример: „Една баба ме помоли да ѝ прочета етикета на един хранителен продукт, защото беше алергична към яйца и трябваше да внимава. Беше си забравила очилата и не можеше да прочете сама. Моят син, обаче, тъкмо се беше научил да чете и с готовност пожела да помогне на възрастната жена.“ Към песента „Рибка“ също може да се акцентира към нашето отношение към другите и околната среда, към грижата ни за другите, пряко кореспондиращо с компонентите на емоционалната интелигентност емпатия и боравене с взаимоотношения. Към този тип песни могат да се реализират множество екипни и извън-музикални дейности.

Музикалното съдържание в учебника по музика предоставя и възможности за театрализиране на много от песните, например „Усмивка“, „Вълкът и седемте козлета“, „Крокодил“, и инструменталните пиеси „Спомен за цирк „Ренц“, „Приказката за лисицата и кокошката“ (както бе споменато) и др. За организацията и провеждането на тези сценки учителят има възможност да разделя класа на екипи и да им зададе творческа

задача. Например те сами да измислят хореографията или сюжета на сценката по зададена музика. Още в началото на втори срок могат да се обсъдят и разпределят няколко лонгитюдни задачи и всеки от екипите в класа в определено за това време в урока по музика, да работят върху постигането ѝ. В задачи, които включват измислянето на съпровод с детски музикални инструменти към дадена музикална творба ще бъде шумно, без съмнение, но с течение на времето децата ще се научат да „изключват“ от работата на другите, а това ще е съдейства за формиране на устойчива концентрация.

„Детският бал“ е дейност, която може да се включи успешно в уроците, където се възприема метричната пулсация на валса. Организирането на тази дейност в първия срок на 1 клас ще създаде близост между момчета и момичета, когато все още не се познават, ще предизвика силни емоционални преживявания и ще даде позитивен пример за невербално общуване между учениците с оглед превенция на грубо отношение. Ако се организира пак или за първи път във втори срок ще даде обратна връзка на учителя за групата като цяло, за груповата динамика и за формираните вече междуличностни контакти.

При организирането и провеждането на дейности като театрализиране на музикална творба или „детски бал“ ще се срещнат и някои трудности, които с течение на времето ще бъдат преодолени. За децата от 1 клас винаги е вълнуващо, когато им се даде възможност да са активни и да се изявяват. Независимо от това те трябва да бъдат предизвиквани да го правят, тъй като в подобен тип изяви ще укрепне самочувствието им, ще се стимулира толерантността и уважението към другите, ще разбират и зачитат собствените чувства, както и тези на другите, ще отработват позитивни модели на общуване.

4. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Въпросът за практическото проявление и приложение на емоционалната интелигентност става все по-актуален, а необходимостта от търсене на нови форми и средства за нейното развитие като личностно качество, назрява. В контекста на тази необходимост музикалният материал в учебника по музика за 1 клас предоставя богати възможности за осъществяването на тази цел. Всеки учител с лекота би могъл да използва песните и инструменталните пиеси за натрупване и обогатяване на речниковия запас на учениците с думи, изразяващи емоции, чувства, настроения и техните нюанси. Организирането и провеждането на разнообразни форми на работа в урока по музика създава предпоставки за проява на съпричастност, съчувствие, поставяне на мястото на другия, обогатява междуличностното общуване и допринася за създаването на колективен дух в класа. От своя страна всички тези позитиви ще въздействат върху намаляване агресивните прояви у първокласниците и ще допринесат за развитието на емоционалната интелигентност.

ЛИТЕРАТУРА

- Abrasheva, M., & Gabrova, L. (2013) Emotional intelligence as part of their readiness for school in 6-7 year old children. In: *Pedagogy*, Vol. 85, number 4, Sofia, p. 620-631
- Delcheva, T. (2001). Emocionalnata inteligentnost na decata – osnova za gotovnostta im za uchilishte. *Preuchilishtno vyzpitanie*, №7-8, 7.
- Douvlos, Ch. (2018). Addressing children's emotional and behavioural problems in the school context. In: *Yearbook of Psychology*. Vol. 9, number 9, Issue 1, SWU „N. Rilski“, Blagoevgrad p. 9-18
- Gardner, H. (2011). *Frames of mind: The theory of multiple intelligences*. Basic Books. New York
- Georgieva, R. (2012). *Formirane na emocionalna kompetentnost u uchenicite v multikulturna sreda chrez obuchenieto po bylgarski ezik i literatura v nachalniia etap na osnovnata obrazovatelna stepen*. Dissertation. SU “St. Kliment Ohridski”, Sofia
- Golman, D. (2000) *Emocionalna inteligentnost: Nova sistema za vyzpitanie na chuvstvata*. Sofia, Kibea
- Holopova, V. (2009). *Teoriya muzaykalynayyh emotsii: opayt razrabotki problemay*. Muzaykalynaya akademiya, 1.
- Karagyozyova, N. (2017). Prevention of Aggression through positive Ventures and positive Support. In: *Pedagogy*, Vol. 89, number 7, Sofia, p. 984-988
- Marcheva, P. (2017). Development of Emotional Intelligence in primary School Through Art. In: *Pedagogy*, Vol. 89, number 6, Sofia, p. 741-751
- Marinova, A. (2018). On the Issue of Problem behavior of Students (in Support of the Law of Pre-School and School Education). In: *Pedagogy*, Vol. 90, number 8, Sofia, p. 1110-1121
- Mayer, J. D., & Salovey, P. (1997). What is emotional intelligence? In P. Salovey and D.J. Sluyter (Eds.) *Emotional development and emotional intelligence*. NY: Basic Books, p.5
- Nikova, N., (2018). Bullying among Students (Empirical Study). In: *Pedagogy*, Vol. 90, number 5, Sofia, p. 620-639
- Petrides, K. V., Furnham, A., (2001). Trait emotional intelligence: Psychometric investigation with reference to established trait taxonomies. *European Journal of Personality*, 15, p. 425–448

- Sharlanova, V. (2018). Positive Learning Environment. In: Pedagogy, Vol. 90, number 6, Sofia, p. 775-784
- Terziyska, P. (2020). Musical activities in Support of Inclusive education. In: Pedagogy, Vol. 92, 1, Sofia, p.71-83
- Vardareva, V. (2017). Prevention of school aggression. SWU „N. Rilski“, Blagoevgrad, pp. 29-40
<http://www.prosveta.bg/> Izdatelstvo Prosveta